Univerzita Hradec Králové – Pedagogická fakulta
Katedra kulturních a náboženských studií

Hodnocení bakalářské práce

Posudek oponenta práce

Jméno autora: Jakub Litrbacký

Název práce: Neslyšící a kultura: Neslyšící osoba v proměnách kultur

Oponent práce: Mgr. Luděk Jirka, Ph.D.

Téma a cíl práce: Bakalářská práce se zabývá problematikou neslyšících (autor používá velké N – tedy Neslyšících) s důrazem na uchopení neslyšících v kontextu historie, kultury a etnicity. Cílem je, jak autor uvádí, uvést celou problematiku a ustanovit konceptuální definiční rámec pro neslyšící.

Zaměření práce: Neslyšící, etnicita, kultura, historie

Jazyková a stylistická úroveň práce: Po jazykové i stylistické stránce je práce zpracována na dobré úrovni. Objevují se drobné překlepy a zároveň stylistické nesprávnosti.

Rozsah práce: Na odpovídající hranici požadovaného rozsahu, 67 stran včetně seznamu literatury.

Použitá literatura: Bakalářská práce pracuje s fundovanými zdroji, ačkoliv nejsem v podstatě schopný určit, zda je literatura vyčerpávající. Celkově je text založen na 14 knižních a 20 internetových zdrojích. Daleko vhodnější by však bylo omezit internetové zdroje ve prospěch knižních, ale autor sám uvádí, že vhodné literatury je nedostatek.

Formální stránka práce: Po formální stránce je práce včetně poznámkového aparátu zpracována požadovaným způsobem.

Celkové hodnocení a kritické poznámky: Bakalářská práce „Neslyšící a kultura: Neslyšící osoba v proměnách kultur“ si vytkla za cíl vymezit a analyzovat problematiku neslyšících v kontextu kultury, historie a etnicity na základě analýzy příslušné literatury. Práce je po obsahové stránce srozumitelná a je vedena snahou blíže seznámit čtenáře s možností definice komunity neslyšících.

Autor uvádí komunitu neslyšících jako fenomén patřící pod rámec sociokulturní minority a v tendencích snahy o vymezení pojímá tuto komunitu jako autonomní skupinu, která nabývá etnické a kulturní definice. Je však nasnadě určit, že určitá snaha o prolnutí komunity neslyšících s kulturou a etnicitu je poněkud zavádějící. Především by stálo spíše uvažovat o pojednání o neslyšících v kontextu sociální kategorie. Tomuto se budu věnovat ještě níže.

Jsem si vědom těžkostí, které autor, sám patřící do komunity postižené značnou ztrátou sluchu, měl při sepisování bakalářské práce. Jsem si také vědom toho, že určité dispozice nebyly tak lehko překonavatelné – např. si dokážu představit problematickou komunikaci se školitelem. Dále by se uvést další těžkosti, které autor této práce bezpochyby zažíval při sepisování práce a je chvályhodné, že svou prací nechtěl pouze splnit podmínky závěrečné kvalifikační práce, ale chtěl čtenáři představit problematiku inovátorským způsobem. Patrné bylo také osobní zaujetí. Přesto je nutné uvést určité problematické body, které by autora mohly vést k zamyšlení se nad dalším postupem a nad další snahou o rekonceptualizaci problematiky.

Nejprve však obrátím list k určitým stylistickým nesrovnalostem. Autor používá některé nesrozumitelné fráze hned v úvodu své práce. Na příklad slovo „historické klima“ (s. 7) je poměrně neuchopitelné. Co to znamená historické klima? Dále autor používá hovorová slova jako poskromnu (s. 8) nebo neduh (také s. 8) a je zejména škoda, že se tato slova a fráze vyskytují právě v úvodu práce. Dále jsou použité určité neobratné formulace typu „Pozornost tomuto tématu právě věnuje zejména proto, protože jsem nabyl dojmu.“ (s.7) nebo „velmi hluboce zajímavým tématem“ (s. 8). A přitom jsou tyto všechny neobratnosti použité hned v úvodu práce.

Přejdeme-li k samotnému obsahu práce, tak je dělení na kulturu a subkulturu velice vágní a problematické. Autor hodlá legitimizovat komunitu Neslyšících jako komunitu se svou vlastní kulturou, ale je otázka nakolik je snaha o definici autonomního postavení této komunity spjata s představami autory a nakolik jde ruku v ruce s již ukotveným diskursem o této problematice. Autor zejména – a to chápu při snaze o vymezení autonomního postavení komunity – vlastně esencializuje biologické znaky jako určitého aspekty kultury. Přitom na příklad samotná subkultura je podle autora fenoménem, který se utváří postupným vývojem člověka. Je nutné uvést, že takové uchopení je značně problematické a to z mnoha důvodů. Nyní asi stačí uvést, že také biologické znaky jsou samy o sobě uvědomované a nelze je pojímat esencialisticky. Dokonce by se dalo tvrdit, že způsobem, jakým autorem zachází s biologickými

aspekty neslyšících dokonce, svádí k něčemu, co je spojeno už s rasismem – že určité biologické definiční znaky mohou aktivizovat a formovat a lidské chování již od narození daného jedince. Ale to není žádná samozřejmost. Stejně jako se pojem rasovosti stává nevědeckým z důvodu toho, že pojímá biologické znaky bez analýzy, tak i zde autor dochází k tomu, že objektivizuje neslyšících pro jejich biologické znaky právě z důvodu absentující analýzy. Při systematičtějším postupu – třeba kdyby autor provedl terénní výzkum – by autor mohl dojít k závěru, že nelze pojímat biologické znaky jako dané, ale jako uvědomované. A otázkou by pak bylo jak.

V kontextu kultury a subkultury bych raději pojímal neslyšící jako subkulturu. Autor píše: „Hippie nebo Punk a podobně. Oni od narození sdílejí společný jazyk a kulturu s většinovou skupinou. A pak teprve později přestupují k určité skupině. U neslyšících se toto nestává." Jsem přesvědčen, že stává. Žádné dítě si od narození neuvědomuje svou ztrátu sluchu, protože si jen těžko dokáže představit, co to vlastně znamená. Takže je to spíše otázka určité uvědomění si sebe sama ve společnosti a toto uvědomování je sociální proces. Stejně jako u hippie nebo vyznavačů punku. Jedná se o určitý proces uvědomování si a o vydělování sama sebe z dominantní společnosti.

Autor dále pracuje na příklad s definicí neslyšícího z ruce.cz, ale tato definice je také přinejmenším pochybná. Neslyšící znaky jsou sice specifické, ale dají se přeložit do většinového jazyka, pokud je vůle na obou stranách. Kdyby znaková řeč neměla nic společného (autor píše, že není závislá) s mluveným jazykem, jak by pak mohli tlumočníci překládat? Autor také poukazuje na to, že znakový jazyk je autonomní, ale také píše, že mezi národním jazykem a znakovým jazykem jsou diference. Asi by bylo nutné si u autora ověřit, jak rozumí pojmu autonomie a jak diferenci, ale z pohledu čtenáře lze uvažovat i tak, že práce není dostatečně konzistentní z hlediska uchopení dané problematiky.

Co se týče historické části, tak je nutné být obezřetný k tomu, že některé dopady „historie" na neslyšící nejsou úplně samozřejmé. Autor na příklad uvažuje o tom, že kniha Rudolpha Agricoly měla revoluční rozměr pro neslyšící, ale lze spíše uvažovat tak, že drtivá většina neslyšících Agricolu ani nikdy neznala a nezná. Na historickou část, anebo přinejmenším na její první část, je nutné spíše nahlížet jako na dějiny idejí a definic než na historie komunity neslyšících. Obecně je historická část krátká, na příklad první světová válka a období let 1918-1938 úplně absentuje. Přitom je tato část důležitá z hlediska mezinárodního ukotvení ochrany menšin, což by v autorově porozumění mohlo mít význam. Při pozornějším pročtení historické části je navíc patrné, že historie je takovým průnikem toho, co si o neslyšících mysleli filozofové, v 19. jak vznikaly spolky a ve 20. století, jak s neslyšícími zacházely režimy, ale toto pojetí v podstatě kopíruje klasický důraz historiků na sociální problematiku a spolkovou činnost 19. století a důraz na politické dějiny ve 20. století a obecně tak nese pojetí ustanovené jinými autory. S ohledem na historickou část bych spíše autorovi doporučoval vzít v úvahu terminologii

pomocí Foucaltovské analýzu diskurzu. Proč je neslyšící označován jako hluchoněmý anebo jako invalida za komunistického režimu? Otázka analýzy diskurzu by nám mohla říct obecně více k tomu, jak byli vnímáni neslyšící v kontextu historie.

Jako problematickou vnímám kapitolu ohledně etnicity. Opominu-li to, že autor píše Fredrik Barht a nikoliv Fredrik Barth (patrně se jedná pouze i překlep), pak je problematické, jak autor znovu lavíruje mezi objektivistickým a subjektivistickým pojetím etnicity, podobně jako v předchozí části ohledně biologického pojetí a uvědomované subkultury. Autor skvěle rozebral Thomase H. Eriksena, ale také píše: „Etnicita je nejdůležitější tam, kde jsou si kultury blízké a čím více jsou si jejich příslušníci podobní, tím více mají potřebu se od sebe vymezit a odlišit (tím více líp na svých odlišnostech).“ Ovšem to není přeci pravidlo. Dále autor lavíruje mezi objektivistickými, tedy definičnímu a subjektivistickými aspekty, a diferenciačnímu aspekty odlišnosti (jak chápu v práci autora). Značně problematické je pak uchopení obou směrů, které se nachází na straně 52-53. Když autor používá teorii vztahu podle Eriksena, tak přeci nemůže sebrat identifikační úroveň uvědomování si svého postižení těm, kteří se takto identifikují. Tím tedy z mého pohledu ztrácí první bod na straně 52 svou relevanci. Problematické jsou také Laneovy závěry. Autor se po sepsání Eriksenovy vztahové etnicity odklání od subjektivistického pojetí a přiklání se k Lanoevým objektivistickým aspektům a tedy definičním znakům. Pojmenování a „elementární znalosti o kultuře, jejich pravidel a chování, znakového jazyka apod.“ je vnější aspekt označování někoho a tedy i definiční a objektivizující. A za druhé – vůbec sporné je, zda lze považovat neslyšící za etnickou skupinu. Podle mého nikoliv, protože neslyšící jsou především sociálně definovaná skupina

Samozřejmě chápu, že autor chce inovátorsky vytvářet definici neslyšících jako kultury a skupiny, ale musí s ní zacházet velice opatrně a především konzistentně. Určité kritéria etnicity a kultury totiž nemohou neslyšící splňovat. Spíše – pokud bych autorovi mohl poradit – by se měl autor zaměřit na historické pojetí skupiny neslyšících jako sociální skupiny.

Výsledné hodnocení:Předkládaná bakalářská práce splňuje nároky a výše uvedené výtky nepředstavují zásadní problém pro úspěšnou obhajobu. Jsem však přesvědčen, že autor velice neopatrně a nesprávně prolnul propojení teoretického pojetí kultury a etnicity komunity neslyšících.

Otázky oponenta práce:

- Je tedy znakový jazyk autonomní nebo má jenom určité znaky diferenciace vůči národnímu jazyku? Jak to lze chápat?
- Proč jste nepojal neslyšící jako sociální skupinu?

Datum: 6. 1. 2024

Mgr. Luděk Jirka, Ph.D.